

Данилюк М. І.

*Голова Шевченківського районного суду м. Чернівці,
Заслужений юрист України,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і криміналістики
Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича*

ОСОБЛИВОСТІ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕ- НИХ ПРЕДСТАВНИКАМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Виявлення ознак корупційного правопорушення, подальше успішне його розкриття залежить від своєчасного проведення оперативно-розшукових заходів на початковому етапі розслідування. Враховуючи наведене і обирався предмет даного наукового дослідження.

Ключові слова: корупційні правопорушення, слідчі ситуації, розслідування корупційних правопорушень, початковий етап розслідування, органи місцевої влади.

Постановка проблеми: Початковий етап розслідування корупційних правопорушень починається з моменту порушення кримінального провадження і завершується складанням постанови про притягнення конкретної особи як обвинуваченого, включає в себе початкові слідчі дії, спрямовані на фіксування слідів правопорушення та встановлення особи, яка його вчинила. У зв'язку з цим особливої цінності набуває правильний, логічно-послідовний алгоритм здійснення такої діяльності, з врахуванням особливостей її проведення, які будуть розкриті далі.

Ступінь наукової розробки. Окремі аспекти даного питання знайшли своє відображення у працях Л.І. Аркуші, Н.М. Ахтирської, Л.В. Багрій-Шахматова, Р.С. Белкін, С. В. Великанова, С. Е. Вороніна, І. Ф. Герасимова, О.О. Дудорова, В.П. Корж, В.Т. Маляренка, В.О. Попелюшка, В.Ю. Шепітька та інших. Однак, комплексного дослідження особливостей слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування корупційних правопорушень, вчинених представниками органів місцевої влади на даний момент так і немає. З огляду на наведене вважаємо за доцільне здійснити власний аналіз вказаної проблеми.

Метою статті є аналіз особливостей слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування корупційних правопорушень, вчинених представниками органів місцевої влади.

Виклад основного матеріалу. В українському законодавстві та кримінально-правовій науці на даний час не існує ні нормативно-правового, ні єдиного наукового визначення поняття корупційного правопорушення. Ми дотримуємось думки тих науковців, які допускають визначення «коруп-

ційних правопорушень» як окремого виду правопорушень та їх поділ на ті, які можуть бути визнані завжди корупційними («безумовно корупційні»), та ті, які можуть визнаватися корупційними лише за певних умов їх вчинення («умовно корупційні») [6, С. 130].

У класичному розумінні алгоритм слідчих дій на початковому етапі розслідування корупційних правопорушень, вчинених представниками органів місцевої влади має вигляд:

- виїмка і огляд документів;
- обшук за місцем роботи і проживання;
- допит посадової особи;
- очні ставки;
- призначення експертиз.

Варто зазначити, що початковий етап будь-якого розслідування це важливий напрямок роботи, спрямований на збирання фактичних даних, які в подальшому мають стати достатніми для прийняття рішення у провадженні. У даному випадку особливостями діяльності слідчого буде швидкість реагування на докази, які можуть бути знищеними, спрямування зусиль на розкриття правопорушення «по гарячих слідах», встановлення та затримання винних [3, С. 691]

На початку розслідування корупційних правопорушень виникають прості та складні слідчі ситуації [1, С. 259].

Прості слідчі ситуації пов'язані із фактом затримання посадових осіб на місці правопорушення, за умови визнання останніми своєї вини, видачі документів, що відображають вчинення ними правомірної або незаконної посадової дії. За таких обставин й інші учасники корупційного правопорушення надають об'єктивні свідчення про обставини події, що розслідується, інформацію про власні ролі і співучасть.

На даному етапі – основним завданнями розслідування корупційних правопорушень є:

- встановлення посадового або службового положення представника органу місцевої влади;
- дослідження факту використання службового становища при протиправному діянні;
- розширення доказової бази звинувачення;
- перевірка зібраних доказів.

Для цього у відділі кадрів органу місцевої влади здійснюється виїмка наказу про призначення на посаду. На нашу думку, повинен вилучатися перший екземпляр наказу, в якому є підпис керівника, відмітка про реєстрацію у відділі кадрів, а також підпис працівника про ознайомлення з ним. У цих же цілях вилучаються посадові інструкції, положення, розпорядження, накази, якими на підозрюваного покладаються (тимчасово або постійно) будь-які обов'язки або встановлюються правила здійснення певних видів, напрямів діяльності, виконання конкретних службових операцій, вивчаються документи, що відображають хід виконання суб'єктом владних повноважень службової дії тощо.

Вилучені документи оглядаються, їх зміст порівнюється із вимогами відповідних нормативно-правових актів, що регулюють дані правовідносини, допитуються особи, які їх склали. Своєчасне проведення виїмки позбавляє посадову особу і співучасників можливості знищити документи, що мають доказове значення.

Наступним логічним слідчим кроком є допит свідків із числа співробітників органу місцевої влади. Схема допиту визначається необхідністю з'ясувати обставини, що передують події правопорушення, супроводжують його вчинення, впливають із нього. Метою даної процесуальної дії є встановлення фактів, які свідчать про дії підозрюваного під час вчинення правопорушення, з метою виявлення винної поінформованості або неправди [7, С. 10].

При проведенні допитів таких свідків необхідно враховувати той факт, що деякі з них схильні до дачі неправдивих свідчень, їх перекручування внаслідок «корпоративної солідарності», приятельських стосунків або побоювання, що надання об'єктивних показань може спричинити негативну реакцію з боку керівництва, колег.

Інші вважають, що повинні відстоювати товариша по службі або просто не бажають брати участь в розслідуванні. Саме тому, до цих допитів необхідно ретельно готуватися, встановлювати, в яких стосунках допитуваний знаходиться з підозрюваним і можливість його співучасті.

Варто зазначити, що оперативно-розшукова діяльність по перевірці достовірності сумнівних свідчень не повинна припинятися доти, доки не будуть отримані спростовні докази їх помилковості або об'єктивності.

Складні слідчі ситуації початкового етапу розслідування корупційних правопорушень, які вчиняються представниками органів місцевої влади мають місце у випадках заперечення останніми своєї причетності до корупційних діянь. Найчастіше виникають, коли інформація про протиправні корупційні факти поступає через певний час після їх скоєння. Якщо кримінальне провадження порушене за заявою конкретних осіб, розслідування – починається з їх допиту.

Основним прийомом допиту заявника на початковому етапі розслідування корупційних правопорушень є деталізація свідчень. У нього з'ясовується за яких обставин сталося корупційне правопорушення; де і при яких умовах вони познайомились із представником влади; які дії повинен був виконати останній і чи вчинив їх; які документи і кому передавав заявник і які отримав (копії, розписки, поштові квитанції, письмові відповіді, запити тощо).

Важливою частиною допиту є здобуття свідчень про обставини передачі винагороди:

- хто виявився ініціатором;
- де була досягнута домовленість про передачу;
- хто при цьому був присутній;
- хто і як визначив суму або характер винагороди;
- за яких обставин і як передавалася винагорода;

• чи маскувалося вона під законну операцію: якщо так – то яким чином.

У допитуваного також з'ясовується чому він вирішив звернутися до правоохоронних органів, чи не передував цьому конфлікт з представником органу місцевої влади. Обов'язковим є питання про джерело переданих посадовій особі грошей.

Зачасту мотивами вчинення корупційних правопорушень представниками органів місцевої влади є корислива або інша особиста заінтересованість, кар'єрний зріст, певні професійні інтереси. Через це допит свідків повинен спрямовуватися і на встановлення мотивів корупційних зловживань.

У випадку змови хабародавця і хабарника, слідчий при проведенні допиту використовує систему доказів самого факту передачі предмету хабара, службового підроблення тощо.

Ще однією цікавою слідчою ситуацією початкового етапу розслідування корупційних правопорушень є порушення кримінального провадження за матеріалами документальних перевірок. У даному випадку розслідування рекомендується починати з осіб, що їх проводили.

Слідчому вкрай необхідно отримати інформацію:

- за чиєю ініціативою проводилася перевірка;
- хто брав участь в її проведенні;
- чи зіткнулися перевіряючі з певною протидією і в чому воно виражалося;
- які операції та методи перевірки були використані;
- які нормативні розпорядження і методичні рекомендації аналізувалися;
- як розподілялися обов'язки між учасниками перевірки.

Перевіряючих допитують про предмет, об'єкти і межі перевірки; про те, які документи та за який період діяльності досліджувалися; у кого вони були отримані; з якими документами ознайомитися не вдалося та чому.

Деякі паперові докази, що мають значення для розслідування корупційних правопорушень можуть бути вилучені у аудиторської фірми, яка надає послуги органу місцевої влади, транспортної організації чи страхової компанії, а також у підприємств з якими здійснюється фінансово-господарська діяльність.

Документи вилучаються на паперових та електронних носіях, у разі необхідності призначається комп'ютерно-технічна експертиза із залученням спеціальних знань спеціалістів [5, С. 137–143]. У випадку відсутності документів, що мають доказове значення проводяться обшуки.

Коли приводом для порушення провадження послужила заява свідка корупційного правопорушення – розслідування починається з допиту заявника. Він проводиться за алгоритмом раніше проаналізованих ситуацій [2, С. 112–113]. Єдине-що, додатково у таких заявників з'ясовується, як вони опинилися у місці здійснення корупційного діяння, чому вирішили, що в даному випадку вчиняється правопорушення.

Отриману інформацію про корупційне правопорушення, вчинене представником органу місцевого самоврядування слід оцінювати з позиції:

- її відношення до цілей і завдань розслідування;
- її допустимості і доцільності використання (в якості доказів або орієнтувальної інформації);
- достатності даних для порушення кримінального провадження;
- перспективи розслідування [9, С. 388].

Разом з тим, при виявленні ознак приховування корупційних правопорушень у сфері діяльності органів місцевої влади може бути проведений огляд місця події, його доцільно здійснювати після виїмки та огляду документів, допиту. За його допомогою встановлюються:

- 1) характер та обставини досліджуваного правопорушення;
- 2) виявляються причини і умови, що сприяли його вчиненню;
- 3) отримуються дані, які надалі можуть бути використані для перевірки доказів [4, С. 107–108].

По досліджуваній категорії правопорушень найчастіше очні ставки в разі суперечності показань свідків і підозрюваного проводяться між керівником та бухгалтером; між керівником, підозрюваним і підлеглими; керівником та представниками підприємств, з якими велася господарська діяльність.

Можливе призначення ряду експертиз, зокрема, судово-економічної (перевірка фінансових і господарських операцій), товарознавчої (встановлення якості промислових і продовольчих товарів), а також почеркознавчої, криміналістичне дослідження документів тощо.

Якщо представникові органу місцевої влади передавався спеціально забарвлений об'єкт з метою виявлення корупції, то змивання, зроблені з рук затриманого, вилучений у нього одяг відправляється на експертизу з метою виявлення часток, ідентичних з фарбником, яким був оброблений вказаний предмет [8, С. 80–82].

Особливостями досліджуваних слідчих дій, на нашу думку, є фактор раптовості та несподіванки, адже в силу займаної посади працівник органів місцевої влади може здійснювати сам або через підлеглих чи колег активну протидію розслідуванню.

За наслідками отриманої слідчої інформації висуваються слідчі версії, на підставі яких планується майбутня діяльність з викриття суб'єкта корупційного правопорушення, організовується взаємодія працівників правоохоронних органів, залучається допомога громадськості, організовуються заходи щодо подолання протидії зацікавлених осіб тощо.

Висновки. Корупційні правопорушення, вчинені співробітниками органів місцевої влади характеризуються рядом особливостей, які повинні враховуватися під час проведення слідчих дій на початковому етапі їх розслідування, підбору алгоритмів дій, побудові слідчих версій.

Слідчі дії на початковому етапі розслідування корупційних правопорушень, вчинених представниками органів місцевої влади зводяться до збирання, фіксації та дослідження доказової інформації щодо особи підоз-

зрюваного, обставин вчинення корупційного правопорушення, фактів приховування раніше вчинених протиправних діянь та протидії розслідуванню виявлених правопорушень.

Дотримання процесуальної форми під час проведення низки згаданих процесуальних дій дозволяє сформувати належну та достатню доказову базу для пред'явлення обвинувачення та успішного здійснення судочинства по даній категорії справ.

Література:

1. Біленчук П. Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посібник / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Г. С. Семаков. – К. : МАУП, 2007. – 512 с.
2. Доспулов Г. Г. Психология допроса на предварительном следствии / Г. Г. Доспулов. – М. : Юрид. лит., 1976. – 386 с.
3. Криминалистика : учебник / под ред. Р. С. Белкина. – М. : Норма, 2005. – 992 с.
4. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. / В. П. Бахін, В. К. Весельський, В. С. Кузмічов ; за ред. О. М. Джужі. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2010. – 524 с.
5. Матусовський Г. А. Кримінологічно-криміналістичні питання боротьби зі злочинами в сфері використання автоматизованих систем / Г. А. Матусовський, В. О. Голубев // Держава та регіони. – 2001. – С. 137–143.
6. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.
7. Мишков Я. Є. Методика розслідування хабарництва : авреф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Я. Є. Мишков. – Х., 2005. – 20 с.
8. Шмидт А. А. Тактические основы распознавания ложных показаний и избличение лжесвидетельства : дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук / А. А. Шмидт. – 1972, 220 с.
9. Чичиркіна С. П. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування при виявленні приховування злочинів у сфері службової діяльності / С. П. Чичиркіна // Право і управління. – 2011. – № 2. – С. 387 – 396.

Данилюк М.И. Особенности следственных ситуаций на первоначальном этапе расследования коррупционных правонарушений, совершенных представителями органов власти.- Статья

Установление признаков коррупционного правонарушения, успешное его раскрытия зависит от своевременного проведения оперативно-розыскных мероприятий на начальном этапе расследования. Учитывая приведенное и избирался предмет данного научного исследования.

Ключевые слова: коррупционные правонарушения, следственные ситуации, расследованию коррупционных правонарушений, начальный этап расследования, органы местной власти.

Danyliuk M. I. The features of the investigative situations on the initial stage of the corruption offenses committed by local authorities.-Article

Look for signs of corruption offense, its success depends on the timely disclosure of search operations in the initial phase of the investigation. Given the above and was elected an object of this research.

Keywords: corruption, investigating the situation, investigate corruption cases, initial investigation by local authorities.

УДК 349.232

К.К. Довбиш,

*здобувач кафедри трудового права Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

**ДО ПИТАННЯ ФОРМ ОПЛАТИ ПРАЦІ
ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Обстоюється позиція, що належна матеріальна оцінка професіоналізму, сумлінності, корисності для суспільства трудової діяльності працівника вимагає правового захисту. З часом виключною формою оплати праці має стати грошова.

Ключові слова: працівник, оплата праці, винагорода, форма оплати праці, грошова оплата, натуральна оплата

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оплату праці» [1] заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Її розмір залежить від складності та умов виконаної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

П.Т. Подвисоцький доходить висновку, що нормативне правове регулювання будь-яких умов праці включає встановлення в централізованому й локальному порядку норм, що окреслюють права і юридичні обов'язки суб'єктів трудових правовідносин стосовно робочого часу, оплати праці, її охорони та ін. Саме в такому розумінні розглядається правова регуляція трудових відносин, тобто встановлення умов праці працівників конкретної організації [2, с. 16].

На сьогодні, у відповідності із Законом України «Про оплату праці», правове регулювання оплати праці здійснюється державним і договірним методами. Державний полягає у встановленні гарантій в оплаті праці. Держава здійснює регулювання оплати праці працівників підприємств усіх